

УДК 37.048.4

Марія Якубовська

ХУДОЖНЯ І НАУКОВА ТВОРЧІСТЬ ПРОФЕСОРА ГРИГОРІЯ ВАСЯНОВИЧА

“Креативність у будь-якій сфері діяльності є імперативом часу...”

Г. Васянович

Входження України до світового освітнього й економічного співтовариства, глобалізація світової економіки вимагають змін у характері професійної освіти, у її спрямованості, цілях, змісті, усе більш явно орієнтуючи її на “вільний розвиток людини”, творчу ініціативу, самостійність, конкурентоздатність, мобільність майбутніх фахівців. Знання нині виступають не лише потенціалом, яким має володіти фахівець, головним є результативність діяльності спеціаліста в конкретних умовах, тому один із напрямів модернізації освіти – запровадження та реалізація компетентнісного підходу в навчанні. Такі якості сучасного фахівця, як ініціативність, співробітництво, здатність працювати в групі, комунікативні здатності, уміння вчитися, оцінювати, логічно мислити, відбирати й використовувати інформацію, великою мірою формуються у процесі вивчення предметів культурологічного циклу, які спрямовані на розвиток творчої особистості.

Мета статті – на прикладі дослідження художнього і наукового доробку доктора педагогічних наук, професора, поета Васяновича Григорія Петровича розглянути сутність парадигми технології творчості як основи компетентнісного підходу в формуванні культурологічного архетипу становлення особистості сучасного професіонала-фахівця.

Культурологічний архетип – це феномен, який до цього часу є малодослідженим. Центральне місце тут посідає мова, вона є головним складником культури.

Вагому роль у становленні та розвитку культурологічного архетипу сучасної освіти відіграють праці Г. Васяновича [1–7]. До семитомного видання його наукових праць входять: монографія “Морально-правова відповідальність педагога”, навчальні посібники “Філософія”, “Педагогічна етика”, “Психологія і педагогіка” та три збірники наукових праць. Крім того, вченому належать навчальні посібники “Політологія”, “Істо-

рія української філософії”, “Ноологія особистості” (у співавторстві з В. Онищенком) та ін. У цих та інших публікаціях Г. Васянович розкриває аксіологічні основи цього напрямку сучасної професійної освіти за науково-методичним принципом: від культури індивіда до культури суспільного поступу. На думку вченого, утвердження культурної самобутності сприяє звільненню народів, їх свободи, і навпаки, будь-яка форма панування є запереченням цієї самобутності або загрозою її існуванню. Культурна самобутність, наголошує вчений, є неоціненним скарбом, розширює можливості для всебічного розвитку людини, мобілізуючи кожний народ і кожную групу черпати сили у своєму минулому, засвоювати елементи інших культур, сумісних зі своїм характером, і тим самим продовжувати процес самотворення.

Г. Васянович досліджує проблеми етики й естетики, гуманізації, гуманітаризації та філософії освіти. Вчений зазначає, що творення культурологічного архетипу сучасної освіти варто розуміти не лише як поширення та збільшення ролі гуманітарних наук, а як систематичне формування людського ставлення до оточуючих, навколишнього світу та самого себе. Через це у вихованні культурологічного духа величезну роль відіграють мова, історія, природничі науки, мистецтво тощо. У його творчій долі переплелися воєдино наукові педагогічні здобутки та літературне осмислення буття українського народу в морально-психологічних виявах.

Документом епохи можна назвати ліричні розповіді Григорія Васяновича про людей, з яким він пліч-о-пліч іде по життю, творячи духовний світ сучасності. Його приваблюють постаті людей цілісних, задивлених у будущину, здатних своєю працею перебудувати світ за законами добра і краси. Поетичні розвідки Г. Васяновича можна назвати сповіддю перед обличчям сучасності. Він – один із тих, котрі готові брати на свої плечі найважчу ношу, бути присутнім на арені українського державницького поступу. Так, у творчій долі Г. Васяновича переплелися науково-педагогічні здобутки та письменницька праця. А основою цього виступає великий талант людяності, здатності прийти на допомогу – такі шляхетні людські риси, які набувають особливої цінності у наш непростий прагматично розхристаний час.

Культура, за науковими поглядами вченого, є способом не лише самовиховання окремого індивіда, а й духовного порозуміння між народами і цивілізаціями. “Жодна культура не може абстрактно претендувати на право бути універсальною. Універсальність утворюється з досвіду всіх народів світу, кожний із яких утверджує свою, самобутність і культурна різноманітність нерозривно взаємопов’язані одна з одною” [10, с. 26-27].

З цією метою має використовуватися весь освітньо-культурний потенціал. Саме він сприяє кристалізації архетипу сучасної культурологічної моделі освіти і її впливу на формування людини духовної, гармонійно розвиненої. Адже використання інноваційних методів культури і її застосування в масовій практиці розвивають загальну і фахову ерудицію, професійно важливі мисленнєво-мовленнєві якості суб'єктів навчально-виховного процесу (логіка мислення, культура мовлення, адекватна мовленнєва поведінка та ін.). Г. Васянович наголошує, що культура – це діалог, обмін думками і досвідом, пізнання цінностей інших суб'єктів дії, в ізоляції вона чахне і гине. Отже, діалогічність – це особлива якість культури, що прагне до цілісності. Ця якість забезпечує механізм самозбереження і саморозвитку культури, допомагає уникнути її стагнації, окаменіння і ритмізації. Діалогічність дозволяє прийняти чужі аргументи, чужий досвід, завжди шукає рівноваги, компромісу. Концепція діалогу культур є однією з теоретичних основ полікультурної освіти [10, с. 27]. Посилаючись на праці видатного науковця С. Гессена, вчений пише, що культура й освіта діалектично взаємопов'язані, їх основні цілі співпадають. Завданням будь-якої освіти є прилучення людини до культурних надбань не лише свого народу, нації, а й усього людства [10, с. 25].

Така постановка проблеми потребує змін організації освітнього процесу сучасної професійної освіти на основі використання інноваційних можливостей компетентнісного підходу. Художній текст як засіб формування культури спілкування допомагає створити основи компетентнісного підходу в формуванні культурологічного архетипу становлення творчої особистості сучасного професіонала-фахівця.

Творчий доробок професора Г. Васяновича складають не лише наукові праці, а й ціла низка художніх творів, які свідчать про багатогранність таланту вченого, письменника і педагога-практика. Ще в юному віці він почав писати вірші, які друкувалися у газеті “Зоря” (м. Овруч Житомирської обл.). Нині доробок автора становлять поетичні збірки: “Мозаїка життя”, “Крила рівноваги”, “З роси і води”, “Біблійні мотиви”, “На голубиних ніжках кохання”, “Колесо долі”, “Байки”, “Життя величне і страждальне”, “Вибране”, “Із штольні серця”. Г. Васянович уміє внутрішнім зором знайти найяскравіші деталі сучасності, часом невидимі для широкого загалу, бо талант тонкого спостереження, набутий багатьма роками важкої щоденної праці, витворив особливе вміння вченого мислити і відчувати, вселяти надію і віру, творити і перемагати. Його розповіді про людей і про наукові явища несуть особливу естетичну парадигму, а мудре око філософа та науковця акцентує на найголовніших деталях у кожному животрепетному до-

слідженні людського буття. Наприклад, поетична книга Г. Васяновича “З роси і води” стала своєрідною енциклопедією педагогічних досягнень кінця ХХ – початку ХХІ століть. Тут знаходимо вірш-присвяту дійсному члену АПН України академіку Семенові Гончаренку. Автор у творчій особистості вченого виокремлює найголовнішу рису – поєднання наукових досягнень із високими джерелами людяності, гуманності:

*І фізик, і лірик з'єднались в душі,
Та дива тут зовсім немає:
Життєвому поступу фізик – рушій,
А лірик його підіймає [8, с. 12].*

Як відомо, одними з перших про гуманітаризацію української освітньої системи (1995 р.) стали писати С. Гончаренко та Ю. Мальований, яким належить таке її трактування: “Гуманітаризація передбачає повернення освіти до цілісної картини світу, і перш за все, світу людини, світу живого і цілісного, до всебічної культури, до олюднення знань”. У поетичному трактуванні Г. Васяновича звучить духовний педагогічний імператив:

*Чи час, що живемо, – одна лише мить?
Чи вічність, що строку не має?
Та де той і фізик, і лірик, скажіть,
Що істину в жмені тримає?!
От опір, тертя аж до скрипу зубів –
Ця істина є в Абсолюті!
Чий дух нескоримий в житті не терпів
Від опору, тертиці й люті?! [8, с. 13].*

У свій час не всі педагоги сприймали сам термін “гуманізація”, вважаючи, що природніше було б говорити про духовність і духовні застави освіти, оминаючи слово “гуманітаризація”, оскільки цей неологізм, на їхню думку, своєю неприродністю у звучанні насторожує і відштовхує від себе людину. Нині чисельна група дослідників (Г. Балл, І. Бех, М. Добрускін, С. Максименко та ін.) подають психологічне осмислення необхідності гуманістичних змін в освіті.

Все, що відбувається навколо, стверджує Г. Васянович, має служити позитивним ідеалом для світу, і лише у цьому триванні є найвищий смисл людського буття. Звідси культуровідповідність як одна з головних ознак його письменницького та наукового стилю. У творчому доробку науковця і поета переплелися наукова відповідальність, яскрава естетична виразність, талановита художність і філософське

узагальнення. Про що б не писав учений, він пише серцем, співпереживаючи з кожною оповіддю. Він виокремлює для кожного явища чи кожної постаті своє достойне місце.

Отже, Г. Васянович наголошує, що у формуванні культурологічної компетенції та характері його використання у професійній освіті представлено когнітивний аспект загальної культури особистості наставника-педагога, емоційно-ціннісний аспект відображається в гуманістичному ставленні педагога до середовища педагогічної діяльності, творчий аспект розвитку особистості вчителя виявляється у процесі формування високодуховного середовища, що є основою реалізації педагогічних інновацій сучасної професійної освіти.

Орієнтованість на майбутнє – це імператив наукової та творчої діяльності професора Г. Васяновича. Його дослідження дозволяють творити архетип духовного буття сучасності. Парадигма цього архетипу повинна стати основою формування культурологічного світогляду сучасних студентів, оскільки серед завдань освіти та виховання на перший план висувається розвиток особистості, яка постійно перебуває в соціальному оточенні та зазнає його впливу вже на ранніх стадіях розвитку.

У цьому руслі Г. Васянович наголошує, що хто пізнав закони мистецтва, високої культури у праці, у людських стосунках, у відчутті світу – той збагнув найвищу суть перебування людини на землі: “Полікультурна освіта педагога – це імператив часу. Її рівень значною мірою залежить від того, які знання отримає майбутній учитель у стінах навчального закладу. Аналіз навчальних програм педагогічних університетів засвідчує, що в різних закладах і на різних факультетах полікультурна складова майбутніх педагогів є неоднаковою. Найбільш обділеними у цьому аспекті є майбутні вчителі фізики, хімії, біології, отже, природничих дисциплін. У більш вигідному положенні майбутні вчителі, викладачі гуманітарних дисциплін, але й вони значною мірою недоотримують тих полікультурних знань, які є необхідними у майбутній діяльності” [10, с. 28]. Учений переконливо доводить, що гармонійного, всебічного розвитку, освіченості, духовного багатства, моральної чистоти – усього цього людина досягає лише за умови, коли поряд з інтелектуальною, моральною, естетичною культурою досягає високого ступеня культура людської праці. Взірцем такого високого професійного рівня є академік Н. Ничкало:

*Таку створити міг лиш Цар небесний,
І сяє, зіронькою ясною втіша,
І в день буденний, в день святий, воскресний
Жива перлинна Нелліна душа... [8, с. 9].*

На конкретних прикладах діяльності інших науковців (академіка І. Зязюна, професора О. Рудницької) Г. Васянович доводить, що культурологічна грамотність, необхідність якої диктується потребами виживання особистості в різнопланових, швидкоплинних і кардинально змінюваних соціальних умовах, покликана визначити місце та її роль у державотворенні. Тому розробка проблем культурологічної грамотності сучасного професіонала-фахівця на сучасному етапі розвитку і становлення вищої школи повинна стати одним із провідних напрямів подальшого розвитку вітчизняної системи освіти.

Професійна компетентність, як утверджує Г. Васянович, – це здатність застосовувати свої знання й уміння так, щоб найкращим чином досягти самореалізації у житті. Культурологія є важливим засобом у вирішенні цих завдань.

Отже, аналіз творчого доробку доктора педагогічних наук, професора Г. Васяновича дозволяє зробити такі висновки: парадигма технології художньої та наукової творчості є основою компетентнісного підходу в формуванні культурологічного архетипу становлення творчої особистості сучасного професіонала; формування культури особистості є продуктивною на засадах єдності науки і мистецтва, про що свідчить науковий і художній доробок Г. Васяновича.

Посилання:

1. *Васянович, Г. П.* Вибрані твори : в 7-ми т. — Т. 1 : Філософія : навчальний посібник. — Львів : Норма, 2015. — 348 с.
2. *Васянович, Г. П.* Вибрані твори : в 7-ми т. — Т. 2 : Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект) : монографія. — Львів : Норма, 2015. — 356 с.
3. *Васянович, Г. П.* Вибрані твори : в 7-ми т. — Т. 3 : Педагогічна етика : навчальний посібник. — Львів : Норма, 2015. — 420 с.
4. *Васянович, Г. П.* Вибрані твори : в 5-ти т. — Т. 4 : Психологія і педагогіка : Лекції. — Львів : Норма, 2015. — 512 с.
5. *Васянович, Г. П.* Вибрані твори : в 7-ми т. — Т. 5 : Збірник наукових праць. — Львів : Норма, 2015. — 460 с.
6. *Васянович, Г. П.* Вибрані твори : в 7-ми т. — Т. 6 : Збірник наукових праць. — Львів : Норма, 2015. — 420 с.
7. *Васянович, Г. П.* Вибрані твори : в 7-ми т. — Т. 7 : Збірник наукових праць. — Львів : Норма, 2015. — 420 с.
8. *Васянович, Г. П.* З роси і води : Поезія / *Г. П. Васянович.* — Львів : Норма, 2013. — 172 с.
9. *Васянович, Г. П.* Науково-педагогічна еліта України: реальність і перспективи / *Г. П. Васянович* // Вибрані твори : в 7-ми т. — Т. 5. — Львів : Норма, 2015. — С. 318-329.
10. *Васянович, Г. П.* Педагог і його полікультурна освіта / *Г. П. Васянович* // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2013. — № 1. — С. 25-35.

References (transliterated and translated):

1. *Vasianovych, H. P.* Vybrani tvory : v 7-my t. — T. 1 : Filosofiia : navchalnyi posibnyk. (Selected works: in 7 volumes. Vol.1: Philosophy: Textbook). Lviv, 2015. 348 p.
2. *Vasianovych, H. P.* Vybrani tvory : v 7-my t. — T. 2 : Moralno-pravova vidpovidalnist pedahoha (teoretyko-metodolohichniy aspekt) : monohrafiia. (Selected works: in 7 volumes. Vol. 2: Moral and legal responsibility of teacher (theoretical and methodological aspect) : Monograph). Lviv, 2015.356 p.
3. *Vasianovych, H. P.* Vybrani tvory : v 7-my t. — T. 3 : Pedahohichna etyka : navchalnyi posibnyk. (Selected works: in 7 volumes. Vol. 3: Teaching ethics : Tutorial). Lviv, 2015. 420 p.
4. *Vasianovych, H. P.* Vybrani tvory : v 5-ty t. — T. 4 : Psykholohiia i pedahohika : Lektsii. (Selected works: In 5 volumes. Vol. 4: Psychology and Pedagogy: Lectures). Lviv, 2015. 512 p.
5. *Vasianovych, H. P.* Vybrani tvory : v 7-my t. — T. 5 : Zbirnyk naukovykh prats. (Selected works: in 7 volumes. Vol. 5: Scientific Papers). Lviv, 2015. 460 p.
6. *Vasianovych, H. P.* Vybrani tvory : v 7-my t. — T. 6 : Zbirnyk naukovykh prats. (Selected works: in 7 volumes. Vol. 6: Scientific Papers). Lviv, 2015. 420 p.
7. *Vasianovych, H. P.* Vybrani tvory : v 7-my t. — T. 7 : Zbirnyk naukovykh prats. (Selected works: in 7 volumes. Vol. 7: Collection of scientific papers). Lviv, 2015. 420 p.
8. *Vasianovych, H. P.* Z rosy i vody : Poeziia (From dew and water: Poetry). Lviv, 2013. 172 p.
9. *Vasianovych, H. P.* Naukovo-pedahohichna elita Ukrainy: realnist i perspektyvy (Scientific and educational elite of Ukraine: reality and prospects). // Selected works: in 7 volumes. Vol. 5. Lviv, 2015. P. 318-329.
10. *Vasianovych, H. P.* Pedahoh i yoho polikultura osvita (Teacher and his/her multicultural education). // Pedagogy and Psychology of Vocational Education, 2013. No 1. P. 25-35.

Стаття надійшла до редакції 14.08.2014

М. Якубовская

Художественное и научное творчество профессора Григория Васяновича

В статье осуществлен теоретический анализ художественного и научного творчества доктора педагогических наук, профессора Григория Васяновича. Автор приходит к выводу о том, что парадигма технологии художественного и научного творчества ученого и поэта – это динамический процесс, который является основанием компетентностного подхода к формированию культурного архетипа становления творческой личности современного профессионала. Акцентируется на том, что творчество – это феномен, который раскрывается и реализуется прежде всего посредством мобилизации личностью своего внутреннего духовного потенциала. В то же время не отрицается и воздействие на личность внешней среды. Таким образом, взаимосвязь, взаимодействие субъективного и объективного факторов очевидно. Указывается на важной роли в этом процессе интенциональности, то есть направленности мысли, переживаний субъекта, определения факторов формирования жизненных смыслов человека. При этом именно взаимодействие художественного и научного обеспечивает действие бесконечности смыслов в творчестве личности. Своеобразным методом познания, с точки зрения ученого и поэта, является метод идеации, то есть наблюдения сущностей. Идеация происходит интуитивно, в процессе ее обретаются “чистые сущности” предметов опыта. И наука, и искусство стремятся к познанию истины. Наиболее совершенным признаком истины, с точки зрения профессора Г. Васяновича, является очевидность.

Ключевые слова: компетентностный подход, профессиональное образование, парадигма художественного текста, поликультурное образование, культурологическая компетентность.

M. Jakubowska

Artistic and Scientific Creative Works of Professor Hryhoriy Vasianovych

The article deals with the theoretical analysis of artistic and scientific creative works of Hryhoriy Vasianovych, Doctor of pedagogical sciences, Professor, and a poet. The author concludes that the paradigm of artistic and scientific works technology of the scientist and the artist is a dynamic process that is the basis of competence approach in cultural archetype formation of modern professional specialist's creative personality. It is noted that the work is a phenomenon which is revealed and realized primarily through mobilization of personality's internal spiritual potential. However, the environment impact on the individual is not disputed as well. Thus, the relationship and the interaction of subjective and objective factors are obvious. It is also stressed on the important role of intentionality in this process, i.e. the focus of thoughts, person's feelings, clarifying the factors of human senses of life forming. And it is the interaction of artistic and scientific expression that provides infinite meanings in the work of the individual. A kind of method of knowledge, according to the scientist and poet, is the method of ideation, i.e. contemplation of entities. Ideation is intuitively acquired while "pure essence" of objects of experience is gained. And the science and art are seeking for knowledge and the truth. The most perfect sign of the truth, according to Professor H. Vasianovych is obviousness. From the context of scientific and artistic works by H. Vasyanovych it can be concluded that the creation of cultural archetype of modern education is not only a spread and increase of the role of the humanities but a systematic formation of human relationship to other people, the environment, and to himself, as well.

Key words: competence approach, professional education, paradigm of literary text, multicultural education, cultural competence.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор П. І. Сікорський